

Rudolf Steiner

V. Duchovní vývojové podmínky, které vedly k anthroposofickému hnutí

Dornach, dne 11, července 1924.

Milí přátelé,

členové Anthroposofické společnosti přicházejí k této společnosti – jak je ovšem samozřejmé – z důvodu vnitřního duševního uzpůsobení. Jestliže se tedy mluví o karmě Anthroposofické společnosti, jak to my nyní činíme, o karmě anthroposofického hnutí vůbec, na základě karmického vývoje členů a skupin členů – pak se musí také přirozeně jednat o to, viděti základy k této karmě v duševním uzpůsobení lidí, kteří anthroposofii hledají. A to jsme již začali a chceme ještě poznati něco k tomuto duševnímu založení, abychom pak mohli přejíti na další věci v karmě anthroposofického hnutí.

Viděli jste již, že jako na to nejdůležitější v duševním založení anthroposofů jsem poukázal na to, co prožili anthroposofové asi v prvních stoletích založení křesťanství v oněch inkarnacích, které tu prodělali. Řekl jsem, že mohou ležeti inkarnace v mezidobí, ale že je důležitá inkarnace, která spadá asi do čtvrtého, pátého, šestého, sedmého a osmého století po Kristu. Z pozorování této inkarnace nám vyplynulo, že musíme rozeznávat dvě skupiny osobností, které přicházejí k anthroposofickému hnutí. Tyto dvě skupiny jsme charakterizovali. Ale nyní chceme pohlížeti na něco společného, na něco, co jaksi jako něco důležitého, společného leží v hloubi duší, které prodělaly takový vývoj, jak jsem jej naznačil v poslední členské přednášce.

Stojíme zde, když pohlížíme na toto první křesťanské století, úplně v době, kdy byli lidé ještě docela jiní nežli dnes. Můžeme říci, že když se člověk dnes probudí, tedy se to děje tak, že vklouzne do svého fyzického těla vlastně velkou rychlostí, přirozeně s rezervou, o které jsem zde mluvil. Řekl jsem již, že vklouznutí a šíření v těle trvá celý den; ale zpozorování, že Já a tělo astrální přicházejí, to se děje neobyčejně rychle. Dnes není jaksi pro probouzejícího se člověka žádné mezidobí mezi uvědoměním éterického těla a uvědoměním fyzického těla. člověk rychle prochází vjemem éterického těla, vůbec éterické tělo nepozoruje a noří se hned do fyzického těla při probuzení. To je zvláštnost dnešního člověka.

Zvláštnost lidí, kteří žili ještě v těchto prvních stoletích křesťanských, která jsem naznačil, záležela v tom, že zřetelně při probuzení pozorovali, že vcházejí do dvojího: do éterického a do fyzického těla. A oni věděli, že procházejí vnímáním éterického těla a dostávají se teprve potom do těla fyzického. A bylo to tak, že vlastně v okamžiku, kdy se lidé probouzeli, měli před sebou ne sice celé životní tablo, ale přece jen mnoho obrazů ze svého dosavadního zemského života. A měli před sebou ještě něco jiného, co budu hned charakterizovati, neboť, že se člověk dostává takto, možno říci, po etapách do toho, co zůstává ležeti v posteli, do éterického těla, to způsobuje pro celou dobu bdění něco jiného, než co jsou zážitky za bdění. A zase, jestliže pozorujeme dnes usínání, je zvláštní, že když Já a tělo astrální vyjdou z těla fyzického a z těla éterického, tedy Já vsaje velmi rychle astrální tělo. A protože Já je docela bez opory vůči kosmu, nemůže ještě docela nic vnímati, tu přestává člověk při usnutí vnímati.

Co zde vynikne jako sny, jest jen řídký zjev.

A zase tomu tak nebylo v dobách, o kterých jsem mluvil. Tu Já nevsávalo do sebe ihned tělo astrální, ale astrální tělo zůstávalo samotné ve své vlastní substanci, když lidé usnuli. Zůstalo tak vlastně do určitého stupně celou noc, takže člověk ráno neprobouzel se tak, že by se probouzel z temnoty vědomí, nýbrž probouzel se tak, že měl pocit: žil jsi tu ve světě plném světla, ve kterém se dalo všelicos. Byly to sice obrazy, ale dělo se všelicos. Bylo to tedy vesměs tak, že člověk v tehdejší době měl ještě zvláštní pocit mezi bděním a spaním. Byl to jemný, intimní pocit, ale byl zde. To přestalo u civilizovaného lidstva vlastně úplně teprve počátkem čtrnáctého století.

Tím prožívaly všechny ty duše, o kterých jsem nedávno mluvil, svět jinak, nežli jej prožívají dnešní lidé. Představte si, jak lidé, tedy Vy všichni, milí přátelé, tehdá svět prožívali.

Tím, že v ponoření se do éterického těla byla jakási etapa, tím člověk za celého svého bdění nevyhlížel do přírody tak, že viděl jen střízlivý, prozaický svět smyslů, který vidí dnešní člověk a který, chce-li si jej doplnit, může tak učinit jen svojí fantazií, nýbrž pohlížel ven do světa rostlin, ku příkladu na louku v květu tak, jako kdyby se prostíral po květnaté louce lehký modravě červenavý světelný oblak, hlavně tehdy, když slunce svítilo za dne mírněji, když nebylo právě poledne – jako kdyby se prostíral po louce modročervenavý, průřezně zvlněný oblačný svit, mlhový svit. Co asi dnes vidíme, když je nad loukou lehká mlha, ale co pochází z vypařené vody, to viděli tehdá lidé v duchovně astrální podstatě. A tak viděli tehdy lidé vlastně každou korunu stromu zahalenu do takového oblaku, tak viděli lidé osetá pole, jako kdyby se z vesmíru snášelo a mlhavě vytryskovalo červeno-modravé záření ze země.

A když pohlíželi lidé na zvířata, pak měli dojem, že tato zvířata mají nejen fyzickou podobu, ale že tato fyzická podoba nachází se v astrální auře. Jemně, intimně vnímali lidé tuto auru sice vlastně jenom, když osvětlení slunečním světlem působilo jaksi mírněji. Ale lidé to vnímali. Lidé viděli tedy ve vnější přírodě vládnouti a tkáti duchovno.

A když člověk zemřel, pak to, co v prvních dnech po projití branou smrti měl jako zpětný pohled na zemský život, to bylo mu něčím, co mu bylo vlastně známé, neboť člověk měl docela určitý pocit při tomto zpětném pohledu na zemský život, nastávajícím po smrti. Člověk měl pocit, že si řekl: Nyní propouštím ze svého organismu onu aurickou podstatu, která odchází k tomu, co jsem v přírodě viděl aurického, moje éterické tělo odchází do své vlasti. Tak lidé cítili.

Všechny tyto pocity byly ve starších dobách přirozeně ještě mnohem silnější, ale existovaly ještě, třebaže v jemném způsobu, v době, o které mluví. A člověk pocíťoval pak, když to viděl po projití branou smrti, že ve všem tom duchovním tkaní a životě, které spatřoval nad přírodními věcmi a přírodními ději, mluví Slovo Boha Otce a že jde k Otcovi jeho éterické tělo. Když člověk následkem jiného způsobu probouzení viděl takto dnešní přírodu, tedy viděl také svůj zevnějšek jinak, nežli tomu bylo později. Když člověk usnul, nebylo astrální tělo hned vsáto od jeho Já. V takovém poměru astrální tělo zní. A z duchovních světů znělo do spícího lidského Já, třebaže ne již tak zřetelně, jako v pradávných dobách, tedy přece jen v jemné, intimní formě všelicos, co člověk nemůže slyšeti ve bdělém stavu. A člověk měl při probuzení vesměs pocit, že byl v jasných kosmických prostorách od usnutí do probuzení účasten řeči duchů.

A když potom člověk několik dní po projití branou smrti byl odložil éterické tělo a žil nyní ve svém astrálním těle, pak měl zase pocit: V tomto astrálním těle prožívám zpětným způsobem všechno, co jsem na zemi myslel, konal. Ale prožívám to, co jsem na zemi myslel a konal, v tomto astrálním těle, ve kterém jsem žil každou noc ve spánku. Do probuzení bral člověk s sebou jenom něco neurčitého, ale nyní, když v době mezi smrtí a novým narozením prodělával v astrálním těle svůj zemský život, cítil: V tomto mém astrálním těle žije Kristus; já jsem to nepozoroval, ale každou noc žilo moje astrální tělo v bytosti Kristově.

Nyní člověk věděl, že pokud bude prožívati tento nazpět běžící život, neopustí ho Kristus,

protože jest u jeho astrálního těla.

Hleďte, milí přátelé, ať si lidé zaujmají jakékoli stanovisko ke křesťanství v těchto prvních křesťanských stoletích, ať takové jako první skupina lidí, o které jsem mluvil, ať jako druhá skupina, ať žili více jaksí s pohanskou silou nebo s křesťanskou únavou, prožívali docela určitě, i když ne na zemi, tedy po smrti, velkou skutečnost mystéria Golgoty, že Kristus, dříve vládnoucí bytost sluneční, spojil se s tím, co žije na zemi jakožto lidé.

To prožívali všichni, kdo v prvních stoletích křesťanského vývoje stáli blízko křesťanství. Pro ostatní zůstalo více nebo méně nesrozumitelným to, co prožívali po smrti. Ale to byly základní rozdíly v prožívání duší v prvních křesťanských stoletích a později.

Ale to všechno způsobilo ještě něco jiného. To všechno způsobilo, že člověk, když spatřoval ve bdělém stavu přírodu, pociťoval tuto přírodu úplně jako doménu Boha-Otce, neboť všechno duchovno, co zde viděl tkáti a žítí, bylo mu výrazem, projevem Boha-Otce. A člověk cítil, že je zde svět, který v době, kdy se objevil Kristus na Zemi, něco potřeboval, totiž přijetí Krista do zemské substance pro lidstvo. Člověk cítil ještě něco jako živoucí princip Kristův naproti přírodnímu dění a přírodním mocnostem, neboť s tímto nazíráním na přírodu bylo něco spojeno, takže v ní lidé spatřovali duchovní tkaní, duchovní vládnutí.

Co tu bylo pociťováno jako duchovní tkaní a vládnutí, co se zde jaksí vznášelo v měnicích se duchovních podobách nade vším rostlinným a kolem všeho zvířecího, to bylo pociťováno tak, že tento pocit vložil nepředpojatě cítící člověk do slov: To jest nevinnost přírodního bytí. Ano milí přátelé, co bylo možno zde duchovně spatřovati, to lidé nazývali nevinností ve vládnutí přírody a mluvilo se o nevinné duchovnosti ve vládě přírody.

Ale to, co bylo vnitřně cítěno, když se člověk probudil – že od usnutí do probuzení byl ve světě jasné, znějící duchovnosti, to pociťoval člověk tak, že v tom může vládnout dobré i zlé, že v tom, když to zaznívá z hlubin duchovna, mluví dobří duchové i zlí duchové, že dobří duchové chtějí nevinnost přírody přivést výše, uchovati, ale zlí duchové připojují k nevinnosti přírody vinu. A všude tam, kde žili takoví křesťané, jak jsem je zde líčil, cítili lidé vládnutí dobra a vládnutí zla právě tím, že u člověka ve spícím stavu nebylo vtaženo Já do astrálního těla.

Nebyli všichni, kdo se tehdá zvali křesťany, nebo byli nějak blízko křesťanství, takovéhoho založení, ale byl to velký počet lidí, kteří žili v jižních a středních krajinách Evropy, kteří říkali: „Moje nitro, které se zde samostatně vyžívá mezi usnutím a probuzením, náleží k oblasti dobrého i k oblasti zlého světa.“ A mnoho, mnoho se přemýšlelo o hloubce sil, které vyvolávají v lidské duši dobro a zlo. Těžce bylo pociťováno postavení lidské duše ve světě, ve kterém spolu bojují dobré a zlé mocnosti. V prvních stoletích, v nejprvnějších stoletích nebyly zde ještě tyto pocity v jižních a středních krajinách Evropy, ale v pátém a šestém století stávaly se stále častějšími; a zvláště mezi lidmi kteří dostali více zpráv z Východu /nejrůznějším způsobem přicházely tyto zprávy/ vznikala tato duševní nálada a protože se tato duševní nálada rozšířila zvláště silně v krajinách, pro které se potom utvořilo jméno „Bulharsko“ /zvláštním způsobem zůstalo to jméno i když docela jiné národnosti obývaly potom tyto krajiny/ proto nazývali se v pozdějších stoletích po dlouhou dobu v Evropě ti lidé, kteří tuto duševní náladu měli vytvořenu zvláště silně: b u l h a r y . Bulhaři byli v pozdějších křesťanských stoletích první polovina středověku pro západní a střední Evropany lidé, kteří byli zvláště silně dotčeni protikladem dobrých a zlých kosmicko-duchovních mocností.

Najdeme jméno „b u l h a ř i“ v celé Evropě pro takové lidi, jaké jsem charakterizoval. A právě v takové duševní náladě byly víceméně ty duše, o kterých zde mluvím, duše, které potom ve svém dalším vývoji přišly k tomu, že spatřovaly ony mohutné obrazy v nadzemském kultu, že spolupracovaly na jejich činnosti, obrazy, které pak spadají do první poloviny devatenáctého století. Všechno to, co tyto duše mohly prožít v tom, že byly vědomě přítomny boji mezi dobrem a zlem, to bylo proneseno životem mezi smrtí a novým narozením. A to odstíňovalo, to zabarvovalo duše, které potom stály před líčenými

mohutnými obrazy.

Ale k tomu přistoupilo ještě něco jiného. Tyto duše byly jaksi poslední, které v evropské civilizaci uchovaly si ještě něco z tohoto odděleného vnímání éterického a astrálního těla ve bdění a spaní. Ony žily vesměs, poznávající se podle těchto zvláštností duševního života, ve společenství. Pohlíželo se na ně jako na kacíře u těch křesťanů, kteří se stále více připojovali k Římu. Ale tehdá nedošlo to ještě tak daleko, aby se kacíři zatracovali tak ostrou formou jako později. Ale pohlíželo se na ně jako na kacíře. A lidé na ně vůbec pohlíželi nepřívětivě. Lidé měli dojem, že vidí více nežli jiní lidé, že také vůči Božskému stáli v jiném poměru vlivem vnímání stavu spánku, nežli lidé, mezi kterými bydleli. Ti totiž to již dávno ztratili, dávno již se přiblížili duševnímu založení, které se pak stalo v Evropě všeobecným.

A když pak tito lidé, o kterých zde mluvím, tito lidé s odděleným vnímáním astrálního a éterického těla prošli branou smrti, pak se také rozeznávali od těch druhých. A nesmíme si myslet, milí přátelé, že člověk mezi smrtí a novým narozením je beze všeho zájmu o to, co se děje na Zemi, vlivem lidí. Jako pohlížíme odtud vzhůru jaksi do nebesko-duchovního světa, tak pohlíží člověk mezi smrtí a novým narozením z nebesko-duchovního světa dolů na zem. Jako máme odtud účast na duchovních bytostech, tak z duchovního světa mají účast na tom, co prožívají zemské bytosti na Zemi.

A nyní po té době, kterou zde líčím, následovala doba, kdy zde v Evropě se křesťanství zařizovalo na to, býti něčím také za předpokladu, že člověk neví již nic o svém těle astrálním a o svém těle éterickém. Křesťanství se zařizovalo na to, mluvit o duchovním světě, aniž mohlo u lidí něco takového předpokládati. Neboť pomyslete jen, milí přátelé, že když mluvili staří křesťanští učitelé ke svým křesťanům v prvních stoletích, tu nacházeli ještě velký počet takových, kteří mohli slova přijímat jenom na základě vnější autority. Ale naivnější nálada tehdejší doby dovolovala právě přijímat tato slova, když byla mluvena ze vřelého, nadšeného srdce. A jak vřele a nadšeně srdce kázala v prvních stoletích křesťanství, o tom si dnes, kdy mnohé přešlo jen ve slovní kázání, neučiníme již představy. Ale ti, kdo mohli mluvit k takovým duším, jaké jsem zde líčil – jakými slovy mohli asi mluvit?

Milí přátelé, ti mohli říci: Pohledte na to, co se jeví nad rostlinami v duhově třpitivém svitu, co se ukazuje u zvířat v jejich žádostivosti, pohledte, to jest odlesk, to je zjevení duchovního světa, o kterém vám mluvím, duchovního světa, ze kterého pochází Kristus.

Když se mluvilo k takovým lidem o duchovní moudrosti, nemluvilo se k nim o něčem neznámém, nýbrž tak, že jim to mohlo připomenouti, co za určitých poměrů mohli viděti v mírném slunečním osvětlení jako Ducha v přírodě.

A zase když se k nim mluvilo, že je zde evangelium, které podává zprávy o duchovním světě, o duchovním tajemství, když se k nim mluvilo o tajemství Starého Zákona, pak se k nim zase nemluvilo o něčem neznámém, nýbrž se jim mohlo říci: zde jsou slova Zákona. Tato slova Zákona jsou napsána lidskými bytostmi, které sice zřetelněji nežli vy mohly slyšeti hovoření oné duchovnosti, ve které jest vaše duše mezi usnutím a probuzením, ale vy víte o tomto hovoření, neboť si na ně vzpomínáte, když se ráno probudíte. A tak se mohlo mluvit k těmto lidem jako o něčem známém. V rozmluvách, které vedli kněží, které vedli kazatelé tehdejší doby s lidmi, bylo tak jaksi obsaženo něco z toho, co se zrcadlilo v duších těchto lidí samých. A tak bylo s l o v o v této době ještě živé a mohlo býti jako něco živého pěstováno.

A když pak tyto duše, ke kterým se mohlo mluvit slovem jako něčím živým, po projití brány smrti pohlížely dolů na Zem, pak pohlížely na stmívání se tohoto živého slova zde dole a měly pocit: L o g o s se stmívá. To byl základní pocit takových duší, které jsem líčil, které po sedmém, osmém, devátém století, nebo již o něco dříve byly prošly branou smrti, takže při pohlížení dolů na zem cítily: zde dole na Zemi je stmívání živého L o g a. A tak žila v těchto duších slova: „A Slovo tělem učiněno jest a přebývalo mezi námi. – Ale lidé mají stále méně obydlí pro Slovo, které má žít v těle, které má dále žít na Zemi.“

To dávalo zase základní náladu, základní náladu u duší, které žily v duchovních světech mezi

sedmým, osmým a devatenáctým a dvacátým stoletím, i když měly přerušeni v nějakém zemském životě, - to poskytovalo základní náladu: Kristus žije sice pro Zem, neboť zemřel pro Zem, ale Země Ho nemůže přijmouti. A na zemi musí vzniknout síla, aby duše mohly Krista přijmouti.

To vžívalo se vedle všeho ostatního, co jsem líčil právě do těchto duší, na které se za jejich zemské doby pohlíželo jako na kacířské, - do těchto duší mezi smrtí a obnoveným zjevením Krista, hlásáním Krista.

Za takového duševního založení prožívaly tyto odtělesněné duše, jak se na Zemi dalo to, co jim muselo být na Zemi vlastně ještě docela neznámé. Ony poznávaly, co se tu na Zemi odehrávalo, viděly, jak stále méně a méně duší na Zemi je zaujato Duchem, jak zde již nebyli žádní lidé, kterým se mohlo říci: „Hlásáme vám toho Ducha, kterého můžete ještě sami viděti vznášejícího se nad světem rostlin, prosvítajícího u zvířat. Učíme vás zákonu, který je sepsán z těch tónů, které ještě slyšíte zníti v doznívání nočních zážitků.“ – Všechno to zde již nebylo. Tyto duše viděly shora, kde se věci vyjímají docela jinak, jak v křesťanském vývoji nastoupila náhrada za starou řeč, neboť konečně ačkoli kazatelé ke všem téměř lidem museli již mluvit tak, že tito lidé neměli již vědomí duchovna v zemském životě, přece jen celá tradice, celé prožívání řeči bylo ještě z dob, kdy se mohlo předpokládati, že když se mluvilo o Duchu, lidé z Ducha ještě něco cítili.

To všechno zmizelo vlastně úplně teprve kolem devátého, desátého, jedenáctého století. Tu vzniklo docela jiné založení i v naslouchání. Když dříve bylo slyšení mluvit člověka, který mluvil z Ducha, který byl Bohem v nadšení naplněn, když jej bylo slyšet mluvit, tu měli lidé pocit, že při naslouchání vycházejí poněkud ze sebe, že vcházejí do světového éterického těla, že poněkud opouštějí tělo fyzické. A zase měli pocit, že se blíží tělu astrálnímu. Lidé skutečně ještě měli jemný pocit vytržení při naslouchání, dalo se mnohem více na to, co se prožívalo vnitřně v jemném vytržení. Lidé spoluprožívali slova, která byla mluvena lidmi, kteří byli Bohem nadšeni.

To zmizelo v devátém, desátém, jedenáctém století, až ve čtrnáctém století úplně. Stále běžnějším bylo jenom naslouchání. Tu vznikla potřeba, apelovati na něco jiného, když se mluvilo o duchovnu. Tu vznikla potřeba, aby z toho, kdo měl naslouchati, bylo vytaženo to, co měl mít jako názor o duchovním světě. vznikla potřeba zpracovati jej jaksi tak, aby z tohoto ztvrdlého těla se ještě cítil puzen říci něco o duchovním světě. A z toho vznikla potřeba, dávat vyučování o duchovních věcech v souhře otázek a odpovědí. Když se ptáme – otázky mají v sobě vždycky něco sugestivního – když se ptáme: „Co jest křest?“, připravujeme člověka na určitou odpověď. Nebo když se ptáme: „Co jest biřmování?“, „Co jest Duch svatý?“, „Kterých sedm hlavních hříchů známe?“ atd., když připravíme tuto souhru otázek a odpovědí, nahrazujeme samozřejmé elementární naslouchání. A v této době vzniklo – nejprve v lidech, kteří přišli do takových škol, kde to dovedli, co bylo učením se v otázce a odpovědi tomu, co se mělo říci o duchovním světě: vznikl **k a t e c h i s m u s**.

Hleďte, musíme pohlížeti na takovéto události. A to zvláště silně viděly duše, které byly nahoře v duchovním světě a pohlížely nyní dolů: že se zde musí lidem něco přiblížiti, co ony vůbec neuměly, co jim bylo vzdáleno.

A byl to mohutný dojem, že zde dole na Zemi vznikl katechismus. Nic zvláštního se nepodává, když dějepisci ukazují zevně vznik katechismu, ale dává se velice mnoho, milí přátelé, jestliže pohlížíme na vznik katechismu, jak se vyjímal ze strany nadsmyslna: Zde dole musejí lidé prodělávati v hlubinách své duše něco docela nového, musejí se učiti způsobem katechismu to, co mají věřiti. Tím vám líčím určitý pocit.

Jiný pocit chci Vám vyličiti následujícím způsobem: Když jdeme nazpět do prvních století křesťanství, tu nebyla zde ještě možnost, aby někdo jakožto křesťan šel do kostela, posadil se nebo poklekl a nyní naslouchal celé mši od začátku, od introitu až k modlitbám, které následují po přijímání. Nebylo možno všem, slyšeti mši, nýbrž ti, kdo se stali křesťany, byli

rozdělení na dvě skupiny: katechumeni, kteří směli zůstat při mši, až bylo dočteno evangelium; po evangeliu připravuje se offertorium; tu museli odejít. A jenom ti, kdo byli delší dobu připravováni pro svatě vroucí náladu mysli, ve které smělo se pozorovati mystérium proměnění: transsubstanti, ti směli zůstat uvnitř, ti poslouchali mši až do konce. To bylo jiné účastenství se mše. Ti lidé, o kterých jsem Vám zde mluvil, že ve svých duších prodělávali stavy, které jsem líčil, kteří pohlíželi dolů a nyní pozorovali pozoruhodnou událost katechetického vyučování, která jim se zdála ještě nemožnou, tito lidé zachovali více nebo méně svůj kult, starý křesťanský mrav, nechávat člověka teprve po dlouhé přípravě naslouchati, spoluprodělávati celou mši. To, co je exoterní a to, co je esoterní při mši, to velmi dobře znali tito lidé, o kterých jsem mluvil. Jako na esoterní pohlíželi na to, co se děje počínajíc transsubstancií, proměněním.

Nyní pohlíželi zase dolů na to, co se dalo ve vnějším kultu křesťanství, viděli, že celá mše se stala exoterní, že celá mše se odehrává také před těmi, kdo ještě zvláštní přípravou nepřišli do zvláštní duševní nálady. Ale což může člověk zde na Zemi skutečně přijíti k mystériu Golgoty, když pocít'uje proměnění v nesvaté náladě? Tak pocít'ovaly tyto duše z toho života, který byl mezi smrtí a novým narozením, že Kristus ve své bytosti není již poznáván, že kult není již chápán.

To se uložilo v nitru duší, které jsem líčil. A když tyto duše takto pohlížely dolů na to, co se vytvořilo jako symbol při čtení mše, na takzvané sanctissimum, ve kterém jest hostie na půlměsíčovém podstavci, pak pocít'ovaly, že to je živý symbol toho, že kdysi byla v Kristu hledána sluneční bytost – neboť i paprsky slunce jsou na každém sanctissimu, na každé monstranci. Ale byla ztracena souvislost Krista se Sluncem; je zde již jen v symbolu a zůstávala v symbolu až do dnešního dne.

Ale symbol sám není chápán. – To byl druhý pocit, ze kterého pak prýštilo zesílení smyslu pro to, že musí přijíti nové cítění Krista.

Budeme pak pozítí, v příští přednášce mluvit dále o karmě Anthroposofické společnosti.